

15.11.2022r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Radwan zatytułowanej
"Uwarunkowania psychologiczne i metody rozwijania wrażliwości moralnej młodzieży z
niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym"
napisanej pod kierunkiem dr hab. Tadeusza Ostrowskiego, profesora KAAFM**

Pani mgr Agnieszka Radwan przygotowała rozprawę doktorską poświęconą wrażliwości moralnej osób z umiarkowaną niepełnosprawnością intelektualną. Starła się określić jej psychologiczne uwarunkowania oraz sprawdzić skuteczność programu mającego na celu wspieranie jej rozwoju. W poprzedniej recenzji sporządzonej 15.06.2022 roku przedstawiłam Wysokiej Radzie Dyscypliny Psychologia Uniwersytetu Jagiellońskiego wniosek o skierowanie rozprawy doktorskiej Pani Magister Agnieszki Radwan do uzupełnienia i istotnej poprawy zanim zostaną podjęte dalsze kroki w przewodzie doktorskim. Obecnie przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska została znacznie zmieniona i uzupełniona.

W obecnie sporządzonej recenzji ustosunkuję się, biorąc pod uwagę główne moje uwagi, do wprowadzonych zmian i uzupełnień.

1) W części teoretycznej poprawnie podano sposoby rozumienia niepełnosprawności intelektualnej, wykorzystując najnowsze dane źródłowe. Choć nie poszerzono istotnie części dotyczącej wyników badań nad wrażliwością moralną/rozwojem moralnym osób z niepełnosprawnością intelektualną, w tym z umiarkowaną niepełnosprawnością. Takie badania istnieją, choć jest ich stosunkowo niewiele, na gruncie nauk pedagogicznych i psychologicznych. Pozostaje pewien niedosyt poznawczy dotyczący specyfiki rozwoju moralnego i wrażliwości moralnej osób z umiarkowaną niepełnosprawnością intelektualną. Doktorantka, jak sugerowałam, zamieściła na zakończenie każdego z rozdziałów krótkie podsumowanie, co ułatwiło porządkowanie wiedzy w nich zawartej.

2) W istotny sposób został uzupełniony rozdział czwarty, w którym opisany został projekt badawczy, tj. przedstawiono program wspierający rozwój wrażliwości moralnej osób z umiarkowaną niepełnosprawnością intelektualną. Bardziej precyzyjnie podano teoretyczne jego podstawy a także szczegółowo opisano jego przebieg, w tym instrukcję podaną osobom badanym, opis poszczególnych zajęć, sposoby uczenia się poszczególnych elementów wrażliwości moralnej. Podano też przykłady zachowań i wypowiedzi uczniów występujących w trakcie tego

programu. Choć nadal nie doprecyzowano, co dokładnie ten program wspiera (tj. wrażliwość moralną, czy też umiejętności społecznych).

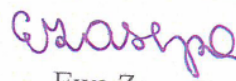
3) W rozdziale metodologicznym istotnie poprawiono sformułowania pytań i hipotez badawczych. Choć nadal nie podano, dlaczego posłużono się stosunkowo starymi narzędziami badawczymi mierzącymi zachowanie przystosowawcze i dojrzałość społeczną, które nie mają aktualnej standaryzacji i normalizacji a nie zastosowano najnowszych narzędzi mierzących te zmienne. Nie wyjaśniono też, dlaczego nie dokonano dokładnej analizy wyników uzyskanych w poszczególnych testach skali SB-5 i zależności między poziomem zdolności nimi mierzonych a wrażliwością moralną i zdolnością do rozpoznawania dobra i zła moralnego. Dokładniej natomiast przedstawiono metodę własnej konstrukcji, tj. Metodę do badania zdolności rozpoznawania dobra i zła moralnego, zwłaszcza dodano oceny sędziów kompetentnych oraz sposób oceny odpowiedzi.

4) Znacznie lepiej i dokładniej przedstawiono wyniki badań własnych. Choć wydaje mi się, iż w wielu miejscach niepoprawnie podana jest interpretacja współczynników korelacji, tj. zamiast podania, iż współczynnik korelacji jest umiarkowany (np. $R=0,40$), podano, iż jest on "silny". W pewnych miejscach niepotrzebnie podano, czy hipoteza się potwierdziła, czy też nie. Takie bowiem wypowiedzi należy umieścić w dyskusji wyników.

5) Istotnie została zmieniona i uzupełniona dyskusja uzyskanych wyników. Szczególnie precyzyjnie stara się Doktorantka wytłumaczyć stosunkowo niedużą efektywność opracowanego programu wspierającego wrażliwość moralną osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną, poszukując np. czynników indywidualnych wpływających na rozwój moralny osób.

Podsumowując moją poprzednią recenzję a także obecną ocenę zmian, uważam, iż rozprawa doktorska Pani mgr. Agnieszki Radwan jest bardzo wartościowa i w ciekawy sposób przedstawia kwestie związane z rozwojem moralnym osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną. Doktorantka opracowała ciekawy program wspierający rozwój moralny osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną oraz autorską Metodę do badania zdolności do rozpoznawania dobra i zła moralnego. W dyskusji wyników wykazała się dojrzałością naukową i refleksyjnym spojrzeniem, nie tylko na kwestie naukowe ale też na codzienne funkcjonowanie osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Oceniam, że rozprawa doktorska mgr Agnieszki Radwan spełnia warunki ustawy o stopniach i tytule naukowym i wnoszę do Wysokiej Rady Dyscypliny Psychologia Jagiellońskiego Uniwersytetu o dopuszczenie mgr Agnieszki Radwan do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ewa Zasępa